

UN DIETARI PER ESBANDIR EL MISTERI

Isidor Cònsul

A banda de l'esperada intervenció de Joaquim Molas, el moment més intens del col·loqui "Rellegir Pedrolo" (Lleida, 17-19 de desembre de 1990) es produí en la tangencialitat d'un acte que havia de ser més aviat festiu i complementari. Es tractava de presentar els darrers llibres de Pedrolo sortits a Edicions 62 i, en un gest de generositat, la casa editora s'ho feia venir bé per convidar els participants a un refrigeri. Una presentació, doncs, que s'havia pensat com un acte distès i relaxat, i amb la idea d'alleugerir un programa atapeït d'academicisme, conferències i taules rodones.

L'editorial, però, tingué l'habilitat d'esprémer al màxim les possibilitats de la jugada i l'encert d'intervenir amb veu pròpia en el marc del col·loqui. Va arrodonir l'acte amb un afegitó cabdal com fou anunciar l'inventari d'inèdits que deixà Pedrolo, aplegats i ordenats per Maria Ginés i Joaquim Carbó. En síntesi, es tracta d'un parell de novel·les, de diferents volums de poesia, traduccions de teatre i un extens dietari dels darrers anys de la seva vida. Del conjunt, s'ha de remarcar el grapat de les traduccions fetes només pel plaer de traduir i la relativa novetat del Dietari. Dic relativa perquè la mostra corresponent a 1986 ja fou publicada a la darrera pàgina d'"El Temps" entre l'abril de 1987 i març de 1988.

De tota manera, l'heterogènia varietat d'aquest gruix d'inèdits emfasitza la complexitat de Pedrolo com a escriptor, abona una coneguda capacitat de treball i argumenta amb exemples contundents la seva condició de gran lector. Els qui van seguir el Dietari a les pàgines d'"El Temps" recordaran el testimoni d'un escriptor reflexiu, que especulava sobre les raons de l'escriptura, que anotava acuradament les seves impressions de lector i que donava fe d'una flaca particular pel cinema. La mateixa mostra de Dietari acreditava la mena d'observador que fou Pedrolo, sempre a l'aguait de la realitat que l'envoltava, tot i haver reduït al màxim la vida de relació exterior. També s'hi podia resseguir el tarannà d'un intel·lectual que, enfilat a la

talaia de la llibertat més absoluta, opinava sobre l'actualitat catalana i carregava el discurs amb mordacitat i desencís. El desencís d'un ciutadà que espigolava detalls del carrer i exemples de la quotidianitat per acarar-se a una societat acostumada a un esquizofrènic aiguabarreig de llengües, cultures i actituds. Finalment, les pàgines del Dietari recollien el desengany d'un novel·lista d'empenta, a qui l'èxit escolar d'uns títols menors l'havia encotillat, només, com a narrador de gènere.

A Lleida, a més de l'inventari dels inèdits i el detall de les gestions fetes, Maria Ginés va espigolar entre els fulls memorialístics i llegí algunes mostres dels darrers temps. Si fa no fa, eren semblants a les publicades a "El Temps", potser amb un to més greu i desencantat perquè la tria just anava per aquest camí. Recordo, sobretot, un apunt sobre Mecanoscrit de segon origen i una lúcida reflexió sobre el fet d'escriure. I sento que ressona, encara, la pregunta angoixada de l'escriptor sobre si no havia estat un error escriure el Mecanoscrit...

Sens dubte, la publicació sencera d'aquest Dietari farà més planer el complex enigma de Manuel de Pedrolo. Entre altres raons perquè, com apuntava Joaquim Molas, abans de garbellar l'obra cal desfer el nus i el secret de l'escriptor, donar nitidesa a les zones d'ombra i desxifrar aquest halo de misteri que, d'una manera o d'una altra, l'ha acompanyat sempre.

Isidor Cònsul

LLETRA DE BATALLA PER A UN PEDROLO MAJOR

Isidor Cònsul

Entre 1986 i el mes de gener de 1990, Manuel de Pedrolo va escriure un Dietari, una part del qual sortí a la revista "El Temps" (1) i que, tot el conjunt, serà publicat enguany per Edicions 62. Per la mostra de tot aquell any que vàrem poder llegir a "El Temps", recordo que el Dietari de Pedrolo s'enfilava, sobretot, pel testimoniatge d'un escriptor reflexiu, girat endins i que especulava sovint sobre les raons i els motius de l'ofici d'escriure. Ara bé, darrere de les anotacions diàries també s'hi resseguia el tarannà d'un observador atent a la quotidianitat, d'un lector que anava comentant els darrers llibres llegits, d'un cinèfil apassionat i d'un intel·lectual crític amb les coordenades polítiques de l'actualitat del seu país. Era una veu enfilada a la talaia de la llibertat absoluta que s'acarava, mordaç i desencisada, a una societat que s'havia acostumat, sense grinyolar, a l'aiguabarreig de llengües, cultures i actituds. Finalment, i com a detall important, el Dietari recollia el desengany d'un novel·lista d'empenta, a qui l'èxit escolar d'uns títols menors havia encasellat, només, com a narrador de gènere.

Aquest darrer punt és el que voldria emfasitzar en aquest article, afegint-hi el contingut d'una anotació corprenedora sobre Mecanoscrit del segon origen, que Pedrolo va escriure en un dels seus acaraments quotidians amb el Dietari: Em diuen, a les Edicions 62, que els exemplars venuts del Mecanoscrit arriben ja als dos-cents setanta mil (2). Es molt. Es massa ?. Aquesta acceptació m'arrisca a fer-me passar, als ulls d'una gran quantitat de lectors, per l'autor d'un "best-seller" i prou. Sí, sovint és com si la resta no existís. La qual cosa és ben insatisfactòria quan no es tracta, ni de bon tros, de la meva millor obra. No ho és, ni s'atansa a les que jo considero més importants. De vegades lamento haver-la escrita.(3)

El testimoni, a més de lúcid, és colpidor i dues afirmacions ressonen certament angoixades: Sovint és com si la resta no existís i De vegades lamento haver-la escrita.

El propassat mes de desembre, una colla d'estudiosos i de lectors de l'obra

pedroliana es trobaren, a Lleida, a recer del col·loqui "Rellegir Pedrolo", amb l'objectiu, segons que deia el programa, d'acabar-se a l'extensa bibliografia pedroliana, analitzar-ne els trets més significatius i assenyalar els límits, fites i etapes d'una experiència literària apassionada que aplega més d'un centenar de títols. (4) Potser els objectius plantejats eren massa ambiciosos per a un primer encontre, però és cert que hi hagué aportacions d'indubtable interès i l'inici, em penso, d'una nova consideració vers l'obra de conjunt de Manuel de Pedrolo. Com era de preveure, un dels punts tractats i debatuts fou la relació del novel·lista amb la narrativa de gènere. No només el cas de Mecanoscrit del segon origen, sinó el grup d'obres que ha tingut, en aquets darrers anys, més sortida comercial: Joc brut, Es vessa una sang fàcil, Mossegar-se la cua o L'inspector fa tard. Narrativa de gènere, fàcil de classificar i que defineix un dels diferents registres del novel·lista: el registre, a parer meu, més fàcil. En un dels debats de Lleida, Alex Broch féu una intervenció -que ha publicat després al diari "AVUI"- apuntant una segona lectura del Mecanoscrit, en el sentit d'interpretar el desenllaç de la novel·la com un detonant de la revolta de Pedrolo contra bona part dels principis morals de la societat que li tocà de viure i que sempre refusà. (5) L'argument de la suggestiva intuïció del crític enriqueix l'obra, certament, però el Mecanoscrit continua, malgrat això, en les coordenades d'una obra menor.

La meua proposta en aquest debat de plantejaments globals és més sintètica i voldria acabar-se, si és possible, a l'obra narrativa de Pedrolo com a un tot compacte. Això és, entenent que la narrativa de gènere és només un dels aspectes del novel·lista, i prou. Un registre amb poca entitat per ell mateix però que és important, en canvi, per la voluntat de Manuel de Pedrolo d'esdevenir un novel·lista total. Es a dir, esprenent, d'una banda, diferents possibilitats argumentals d'una novel·la concreta (la sèrie de títols que configuren el cicle de "Temps Obert"), mirant de queixalar, per l'altra, tots els gèneres narratius suposadament menors (novel·la negra, pornogràfica i de ciència-ficció) i de fer-ho, per torna, assajant les tècniques més diversificades del discurs narratiu.

I ara és quan toca, una vegada més, parlar d'aquest mirall metafòric que és el conte El millor novel·lista del món (dins El temps a les venes, 1974), amb la tesi d'una hiperbòlica poètica narrativa, absolutament desmesurada, però que ajusta, perfectament, la torrencialitat d'un escriptor que sentí com ben pocs la passió de novel·lar i de novel·lar-ho tot. Anys enrera, Jaume Vidal Alcover comentava que escriu perquè ha d'escriure, perquè, per a Pedrolo, escriure és una funció tan habitual, tan indiscutible i necessària com moure's, caminar, seure, mirar les coses, parlar amb la gent, escoltar, sentir, olorar, tocar. (6) Una necessitat que és sens dubte la base generadora d'una obra complexa, exuberant i selvàtica, i també, en darrer terme, la responsable dels alts i baixos d'aquesta ambiciosa proposta literària.

Des de la meua perspectiva Pedrolo s'ha d'estudiar a l'eix de tres coordenades, de les quals, la més important diria que és la voluntat d'assumir els canvis estructurals i tècnics de la novel·la del XX (de Joyce als mestres nord-americans i al "Nouveau-roman"). Pedrolo defugí sempre l'encasellament fàcil que dóna el domini d'una determinada manera de narrar i furgà en les múltiples possibilitats estructurals i tècniques de la novel·la moderna. Ha jugat amb el temps, ha construït novel·les de visió calidoscòpica i d'aparent desordre intern, n'ha bastit unes altres amb textos dobles, amb tècnica de "collage", amb monòleg interior i d'imitació del "behaviorisme" fins arribar a novel·les només dialogades. Alguns títols, com ara Diàlegs sobre un fugitiu, Espais de fecunditat irregular/s, Text/Càncer o Succés simultani es poden considerar com una mostra breu d'aquesta voluntat, totalitzadora també, d'assajar les més diverses tècniques narratives i d'aconseguir una obra en paral·lel a la de la modernitat de la novel·la del segle XX. Aquest, em penso, és el Pedrolo més desconegut i, possiblement, un dels més interessants. Si més no per l'esforç que suposava, en les dificultats de la immediata postguerra, no perdre el tren de la novel·la contemporània.

La segona coordenada és la que té algun punt d'ancorament en els esquemes del XIX i que, ni que sigui com una llambregada de síntesi, em fa veure Pedrolo al costat de Balzac

-a qui admirava- i també de Zola, de Galdós i de Dickens. Aquesta comparança amb els esquemes realistes del XIX no és gens gratuïta, tot i que el realisme de Pedrolo va per un altre costat. El seu objectiu no fou descriure la societat contemporània ni esdevenir testimoni del món que li ha tocat de viure. De tota manera, novel·les que em semblen cabdals com Balanç fins a la matinada o Cendra per Martina, i altres de la mena Si són roses floriran o Un amor fora ciutat, s'encasten sense gaire esforç en el nus d'aquests esquemes. La tercera coordenada és la de la narrativa de gènere, ja apuntada i, la suma de tot plegat, cal considerar-la sobre l'eix temporal d'una cultura sotraguejada per la guerra civil espanyola i brutalment perseguida en les dues dècades immediatament posteriors. Una cultura que, sota el primer franquisme, tendí a arrecerar-se en la resistència poètica i que no es veia gaire en cor d'apostar per la novel·la. Manuel de Pedrolo fou un dels primers escriptors a jugar la carta de la novel·la. I ho féu a la valenta i amb el màxim de risc possible: assumint, d'una banda, el repte de la modernitat tècnica i apostant, de l'altra, pel gènere i per la popularització de la narrativa.

Des de la suma d'aquests tres aspectes i sense necessitat de filar gaire prim, Pedrolo se'm presenta com un dels escriptors més moderns i cosmopolites de la literatura catalana de postguerra. Encara que només sigui per haver somiat la utopia d'una novel·la total o per l'esforç de no perdre el tren, des d'una perspectiva tècnica, de la novel·la contemporània. També pel fet de creure en les possibilitats de divulgació de la narrativa de gènere i per entossudir-se a fer-ho davant d'un feix de circumstàncies adverses. Es cert, d'altra banda, que tot el paquet és massa exuberant i selvàtic, que tenim necessitat de rellegir-lo i, alhora, de passar-lo pel sedàs del temps i de la crítica. Només vull recordar, però, que aquest article apunta al convenciment que hi ha un Pedrolo de molta més entitat que no pas el que han popularitzat les novel·les policíiques i, més concretament, aquest èxit comercial sense precedents en la literatura catalana que és Mecanoscrit del segon origen.

NOTES

- 1.- La part del Dietari publicada a "El Temps", que correspon a l'any 1986, sortí entre els mesos d'abril de 1987 i març de 1988.
- 2.- A Lleida, en el marc del "Col·loqui Rellegir Pedrolo", Àlex Broch féu públic que, amb el reforç d'una edició no venal per a una entitat financera, Mecanoscrit del segon origen s'acostava als nou-cents mil exemplars. Xifra única en el mercat català.
- 3.- Aquesta anotació del Dietari fou publicada al suplement de cultura del diari "AVUI" (27 d'abril de 1991): Manuel de Pedrolo, inèdit, a cura de Maria Ginés.
- 4.- Entradeta del programa del "Col·loqui Rellegir Pedrolo" (Lleida, 17-18-19 de desembre de 1991). El col·loqui fou organitzat pel Centre Català del PEN, l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i la Institució de les Lletres Catalanes.
- 5.- Àlex Broch, Manuel de Pedrolo. ("AVUI", 27 d'abril de 1991)
- 6.- Jaume Vidal Alcover, Escriu perquè ha d'escriure. ("AVUI", 17 d'abril de 1984).